

dr Paulina Wiktorska

Zakład Kryminologii, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk

Polityka karna wobec cudzoziemców przebywających w Polsce¹

ABSTRAKT

Przedmiotem rozważań artykułu jest fragment polityki karnej państwa obejmujący działalność sądów w celu przeciwdziałania i ograniczania przestępczości w drodze stosowania przepisów prawa karnego wobec cudzoziemców przebywających w Polsce. W szczególności poruszane jest zagadnienie polityki wymierzania kar i środków karnych cudzoziemcom, którzy dopuścili się czynów zabronionych przez polskie prawo karne i trafili do systemu formalnej kontroli społecznej. Celem analizy jest ustalenie, w jaki sposób na przestrzeni lat 2004 – 2012 kształtowała się polityka sądowego wymiaru kary cudzoziemcom, jakie kary i środki karne były wobec nich najczęściej stosowane w odpowiedzi na popełnienie poszczególnych rodzajów przestępstw oraz sprawdzenie czy, a jeśli tak, to w jakim kierunku i zakresie, polityka ta odbiega od polityki karnej stosowanej wobec polskich obywateli.

Wstęp

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest polityka karna, a w zasadzie jej fragment, czyli „działalność sądów, mająca na celu przeciwdziałanie i ograniczanie przestępczości w drodze stosowania przepisów prawa karnego”² i tylko wobec wybranej grupy społecznej - cudzoziemców przebywających w Polsce. W dużym uproszczeniu można uznać, że mowa będzie o polityce wymierzania kar i środków karnych cudzoziemcom, którzy dopuścili się czynów zabronionych przez polskie prawo karne i trafili do systemu formalnej kontroli społecznej.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem karnym, kara powinna czynić zadość celom ogólnie i indywidualnie prewencyjnym oraz potrzebom w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. We współczesnym prawie karnym podkreśla się również, że celem kary, a w szczególności orzekanych obok kary lub zamiast niej środków karnych, powinno być naprawienie szkody i zadośćuczynienie pokrzywdzonemu przestępstwem³.

Celem poniższej analizy jest ustalenie, w jaki sposób na przestrzeni lat 2004 – 2012 kształtowała się polityka sądowego wymiaru kary cudzoziemcom, jakie kary i środki karne były wobec nich najczęściej stosowane w odpowiedzi na popełnienie poszczególnych rodzajów przestępstw oraz sprawdzenie czy, a jeśli tak, to w jakim kierunku i zakresie, polityka ta odbiega od polityki karnej stosowanej wobec polskich obywateli.

¹ Opisane poniżej wyniki badań zostały uzyskane w ramach pracy w Projekcie „SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstw handlu ludźmi”, finansowanym ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (nr DOBR-BIO04/055/13127/2013).

² T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, [w:] *System Prawa Karnego tom I zagadnienia Ogólne*, red. Marek A., CH Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2010, s. 215.

³ Tamże s. 417.

„Polska obecnie, tak jak podczas całej swej powojennej historii, pozostaje krajem o ujemnym saldzie migracji, co oznacza, że więcej osób z Polski emigruje, niż do niej przyjeżdża. Znaczna część napływów migracyjnych związana jest z położeniem Polski i nie łączy się w istotny sposób z odbiorem Polski, jako kraju przyjaznego imigrantom. Można się jednak spodziewać, że jako kraj unijny Polska będzie stopniowo przekształcać się z kraju emigracji i tranzytu w atrakcyjne miejsce docelowe migracji”⁴. W tym kontekście interesujące jest przyjrzenie się różnym aspektom funkcjonowania cudzoziemców w naszym społeczeństwie, w tym także ich kontaktom z organami wymiaru sprawiedliwości. Według danych Eurostat odsetek cudzoziemców przebywających na terenie Polski jest jednym z najniższych w całej Unii Europejskiej i stanowi zaledwie 0,1%, najczęściej są to obywatele ościennych państw wschodnich: Ukrainy, Rosji i Białorusi. Polska nie jest również krajem atrakcyjnym dla cudzoziemców poszukujących ochrony międzynarodowej spowodowanej prześladowaniami lub konfliktem zbrojnym w kraju pochodzenia.⁵ Jednak wyraźnie widać, że coraz liczniejsi cudzoziemcy przybywają do naszego kraju, ubiegają się pracę, poszukują ochrony międzynarodowej lub tylko oczekują poprawy jakości swojego życia. „Można wskazać jeszcze wiele innych powodów przyjazdu cudzoziemców do Polski. Należy założyć, iż w przyszłości strumień imigracji do Polski, szczególnie z tzw. krajów trzecich, będzie rósł. Prawdopodobnie nie staniemy się takimi krajami imigracyjnymi jak Wielka Brytania czy Niemcy, ale jednak liczba cudzoziemców, która będzie zamieszkiwać Polskę będzie zdecydowanie większa niż obecnie.”⁶

1. Struktura przestępczości cudzoziemców w Polsce na przestrzeni lat 2004 – 2012

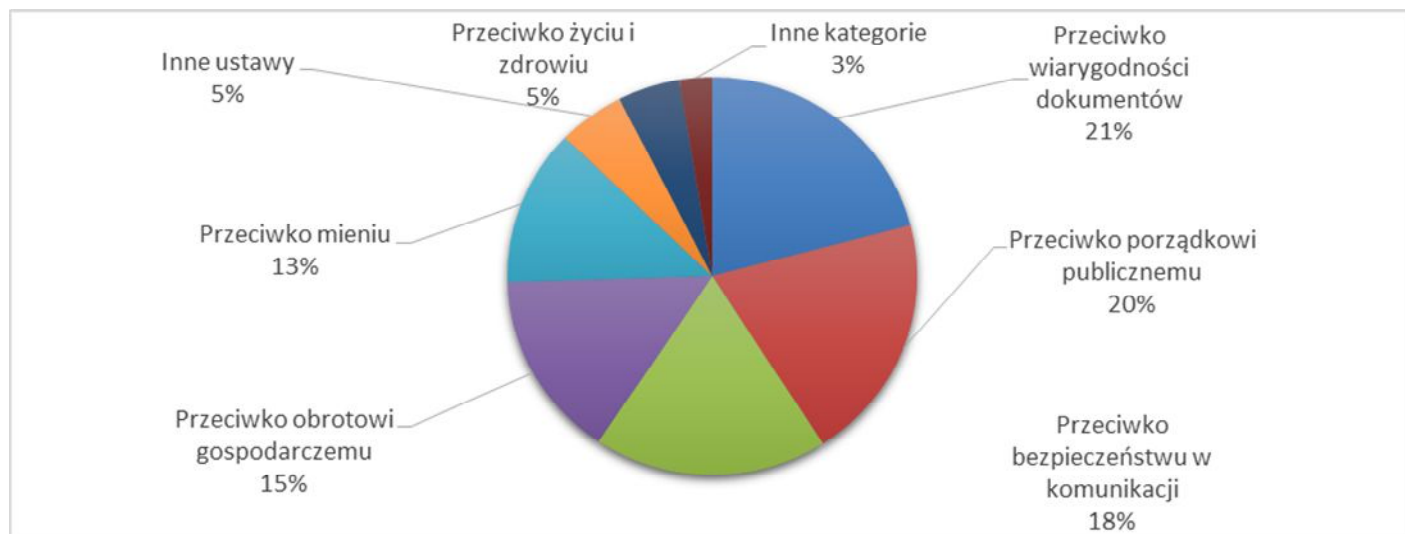
Analiza struktury przestępstw popełnianych przez cudzoziemców pokazuje, że najczęściej (łącznie 87%) są to przestępstwa należące do 5 głównych kategorii; przeciwko wiarygodności dokumentów – 21% skazanych, przeciwko porządkowi publicznemu – 20% skazanych, przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji – 18% skazanych, przeciwko obrotowi gospodarczemu – 15% skazanych i przeciwko mieniu – 13% skazanych. Przestępstwa kwalifikowane z artykułów chroniących inne rodzaje dóbr prawnych, będące podstawą skazywania cudzoziemców zdarzają się znacznie rzadziej i są to przede wszystkim: przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, wymiarowi sprawiedliwości, rodzinie i opiece, wolności seksualnej, bezpieczeństwu powszechnemu, przeciwko środowisku, przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej i obrotowi gospodarczemu. Zdarzają się także przestępstwa, których znamiona wypełniają kwalifikację prawną innych ustaw niż kodeks karny. Najczęściej jest to: ustawa z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy (Dz.U. 1999 nr 83, poz. 930), ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi (Dz.U. 1982 nr 35, poz. 230) ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwem używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 1996, nr 10, poz. 55) i wreszcie ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (Dz.U.2001 nr 49, poz. 508).

⁴ M. Szczepanik, s.14, *Cudzoziemcy w Polsce – zjawiska i charakterystyka kulturowa wybranych grup*, [w:] *Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych*, red. Maja Łysienia, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2015, s.14.

⁵ K. Słubik, *Cudzoziemcy w Polsce*, [w:] *Bezpieczny dom?*, red. W. Klaus, Warszawa 2014, s. 68.

⁶ P. Dąbrowski, M. Duszczyk, *Wprowadzenie*, [w:] *Przestrzeganie Praw Cudzoziemców w Polsce. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich*, Warszawa 2012, s. 5.

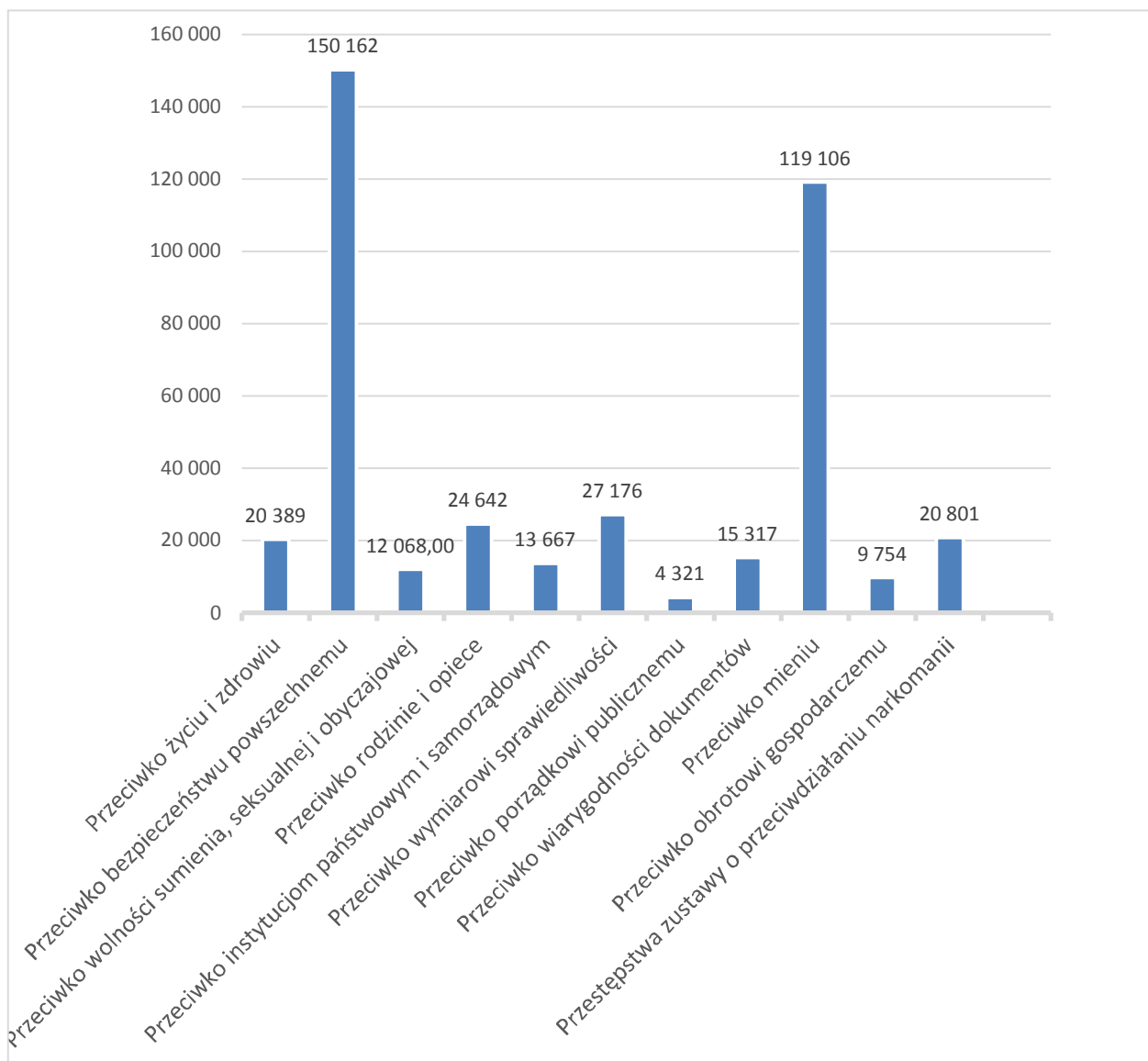
Wykres 1. Struktura przestępczości cudzoziemców w Polsce w latach 2004-2012

Kiedy porównamy strukturę przestępczości cudzoziemców z ogólnie rejestrowaną strukturą przestępczości w Polsce, okazuje się, że wyraźnie się od siebie różnią. Jeśli chodzi o rodzaje popełnianych przestępstw, to w statystykach ogólnych również dominują przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, ale kolejne kategorie to: przestępstwa przeciwko mieniu, przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, przeciwko rodzinie i opiece, przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wiarygodności dokumentów, przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządowych, przeciwko wolności sumienia, wyznania oraz wolności seksualnej i wreszcie przeciwko obrotowi gospodarczemu⁷.

⁷ J. Błachut, *Polityka karna i stan przestępczości*, [w:] *System Prawa Karnego. Zagadnienia ogólne*, Tom 1, red. A. Marek, Warszawa 2010, s.202.

Wykres 2. Struktura przestępczości ogółem w Polsce

2. Polityka orzekania kar wobec cudzoziemców na przestrzeni lat 2004 – 2012 w Polsce

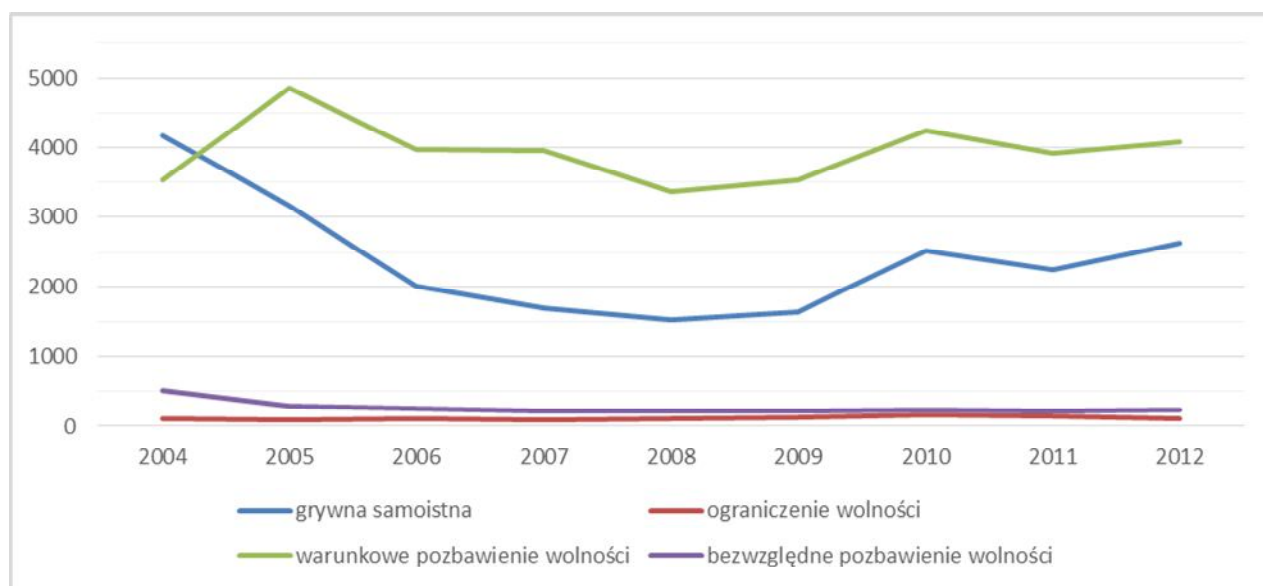
Polityka orzekania kar wobec cudzoziemców nie odbiega zasadniczo od generalnej tendencji obecnej w prowadzonej w Polsce w ostatnich latach polityce karnej ogółem. Zdecydowanie najczęściej sądy sięgają po karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W następnej kolejności po karę grzywny i bezwzględnego pozbawienia wolności, sporadycznie korzystając z możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności⁸.

Obserwacja polityki orzekania kar wobec cudzoziemców prowadzi do wniosku, że na przestrzeni badanych lat średni odsetek kary ograniczenia wolności wynosił zaledwie 2% wszystkich orzeczonych kar. Jej poziom nie zmieniał się, stanowiąc zaledwie 1-2% w strukturze kar orzekanych w każdym badanym roku łącznie. Jeśli porównamy te dane z ogólną strukturą kar orzekanych w Polsce okazuje się, że kolejność ich wymiaru jest następująca: kara pozbawienia

⁸ Por. m in. z danymi statystycznymi za 2012: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2012/>.

wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania orzekana jest najczęściej, następnie grzywna, kara ograniczenia wolności i kara bezwzględnego pozbawienia wolności⁹. Na tym tle widać, że kara ograniczenia wolności jest stosowana wobec cudzoziemców jeszcze rzadziej aniżeli wobec skazanych ogółem. Wynika to zapewne z konstrukcji kary ograniczenia wolności przewidzianej w polskim kodeksie karnym, która zakłada obowiązek wykonywania przez skazanego pracy na cele społeczne lub potrącenia wynagrodzenia za pracę osób zatrudnionych. Cudzoziemcy często nie mają stałego zatrudnienia, z którego można by dokonywać potrącenia, a organizowanie im nieodpłatnej pracy na cele społeczne, może napotykać na jeszcze większe trudności niż w przypadku polskich obywateli, chociażby ze względu na bariery językowe i kulturowe.

Wykres 3. Rodzaje kary orzeczonej wobec cudzoziemców w Polsce na przestrzeni lat 2004-2012

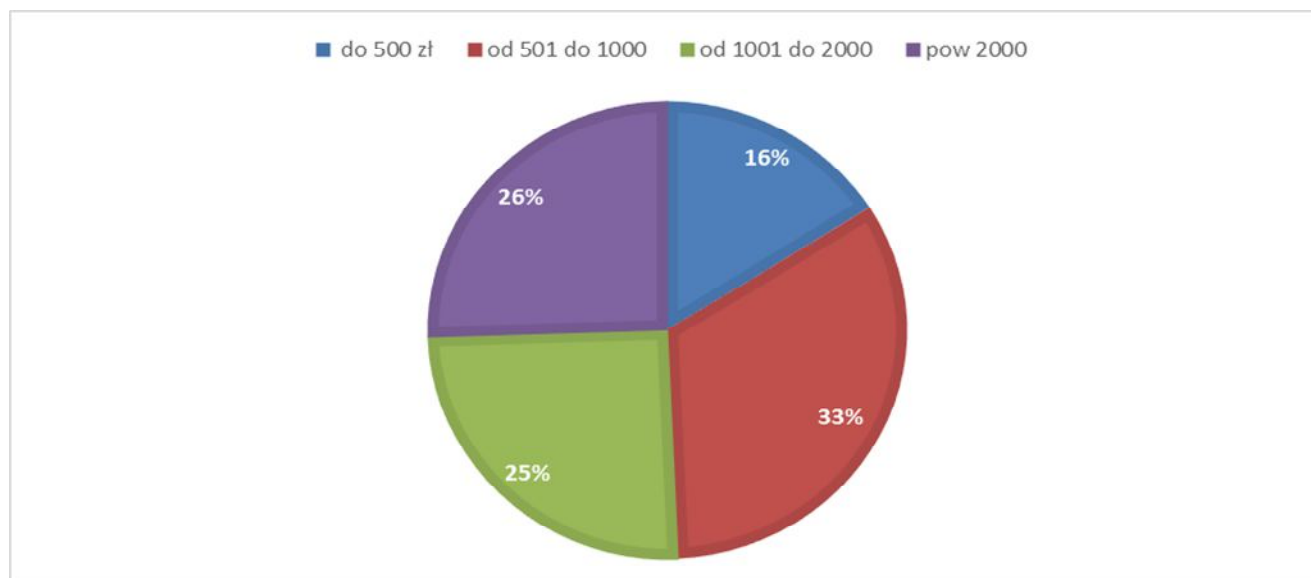
Grzywnę, jako karę samoistną, sąd orzekł wobec obcokrajowców w latach 2004 – 2012 łącznie w 36% przypadków wszystkich orzeczonych kar. Warto zauważyć, że w roku 2004 grzywny stanowiły 50% kar orzeczonych, podczas gdy w kolejnym roku odsetek ten silnie zmalał (o 12 punktów procentowych), a w latach 2006-2009 był na najniższym poziomie, ok. 30% wszystkich kar orzeczonych. Od roku 2010 odnotowujemy ponowny wzrost udziału tej kary w orzekanych wyrokach. W 2012 roku sądy orzekły grzywnę, jako karę samoistną wobec 2 622 cudzoziemców. Obniżenie ilości wymierzanych kar grzywny wobec cudzoziemców w latach 2007 - 2009, może wynikać z trudności związanych z ich egzekucją, która w latach kryzysu ekonomicznego mogła być szczególnie utrudniona.

Poniższy wykres ilustruje strukturę wysokości kary grzywny samoistnej orzekanej wobec cudzoziemców. Można z niego odczytać, iż w 1/3 przypadków sądy orzekają karę w wysokości od 500 do 1000 złotych, a kary powyżej 1000 złotych stanowią nieco ponad 50% wszystkich orzekanych kar. 26% grzywien przekracza kwotę 2 000 zł. W strukturze kar grzywny orzekanej przez polskie sądy ogółem dominują kary w przedziale pomiędzy 100 a 500 zł i pomiędzy 500 a

⁹ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, [w:] *System prawa karnego. Zagadnienia ogólne. Tom 1*, Warszawa 2010, s. 245.

1000zł¹⁰, z przewagą na korzyść tych pierwszych, co pokazuje, że wobec cudzoziemców polityka wymierzania kar finansowych jest nieco ostrzejsza.

Wykres 4. Wysokość samoistnej kary grzywny orzekanej wobec cudzoziemców.

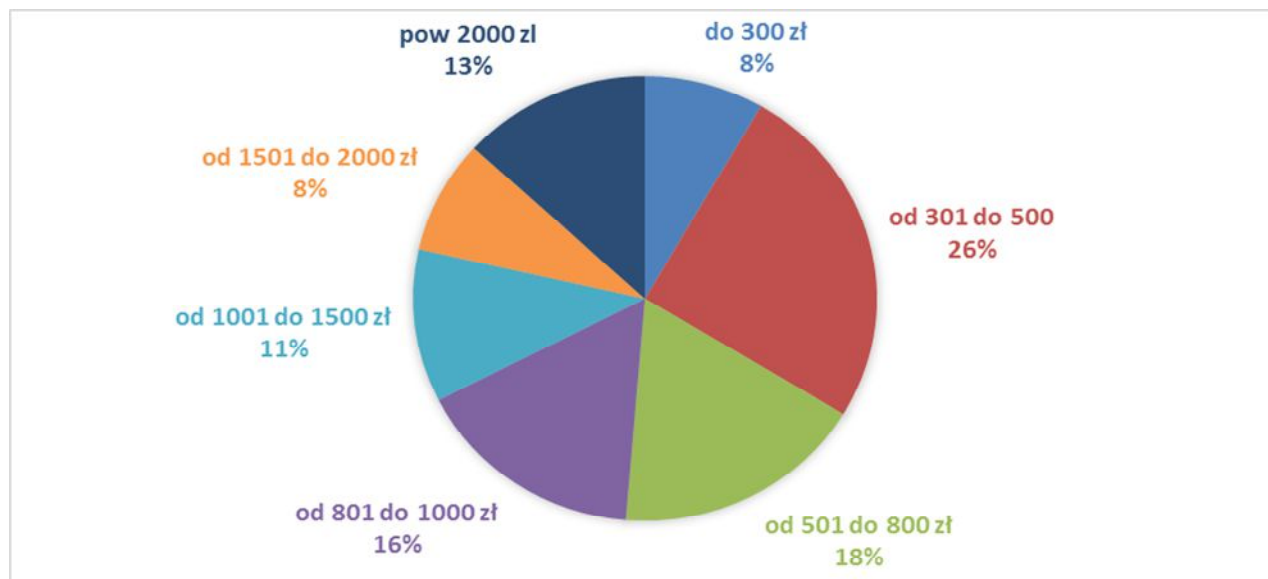
Warto zauważyć, iż najniższy wymiar grzywny, w wysokości do 300 złotych, w badanym okresie orzeczony został w niecałych 6% wyroków. Dodatkowo, od roku 2006 prowadzona jest statystyka kary grzywny powyżej 5000 złotych i w okresie 2006 - 2012 została ona orzeczona wobec nieco powyżej 1500 osób, co stanowi 11% osób skazanych na samoistną karę grzywny w okresie 2006 - 2012, niemniej, dla zachowania porównywalności danych, została ona zawarta w kategorii „powyżej 2000 złotych”. Dla pełnego obrazu polityki orzekania wobec cudzoziemców samoistnej kary grzywny należy dodać, iż jest ona zazwyczaj orzekana bezwzględnie, co dotyczy głównie grzywny zasądzonej w najwyższym wymiarze kary (gdzie zawieszenie kary orzeczono jedynie w 4% przypadków), ale i w pozostałych przedziałach zawieszenie kary nie jest typową praktyką i orzeczone zostało w przypadku od 6% (kary do 500 zł) do 13% (kary od 1000 do 2000 zł) wyroków.

Grzywna, jako kara dodatkowa, została orzeczona wobec 42% skazanych na karę pozbawienia wolności w całym badanym okresie, czyli w blisko 16 tysiącach przypadków, z ponad 37 tys. osób skazanych na warunkową, jak i bezwzględną karę pozbawienia wolności. Co istotne w zdecydowanej większości tych przypadków grzywna ta została z kolei orzeczona w zawieszeniu.

Poniższy wykres obrazuje strukturę wysokości dodatkowej kary grzywny nałożonej na cudzoziemców w analizowanych latach. Widać, iż nie ma silnej dominacji wśród orzekanej wysokości kary, sądy zachowują sporą elastyczność dostosowując wysokość grzywny do indywidualnych przypadków.

¹⁰ M. Melezini, *Środki karne*, [w:] *System Prawa karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Tom 6, red. M. Melezini, Warszawa 2010, s. 338.

Wykres 5. Wysokość dodatkowej kary grzywny orzekanej wobec cudzoziemców

Jednocześnie, co trzeba koniecznie podkreślić, aż 96% tych kar, czyli grzywien obok pozbawienia wolności, zostało orzeczonych w zawieszeniu. Co oznacza, że spośród blisko 16 tys. osób skazanych na karę grzywny obok kary pozbawienia wolności, bezwzględny wymiar kary orzeczono zaledwie wobec nieco ponad 600 osób. W przedziale wymiaru kary od 100 do 500 złotych odsetek wyroków w zawieszeniu to 99% – czyli spośród ponad 4300 osób bezwzględną karę grzywny sądy orzekły zaledwie wobec 50 osób. Widać więc, że grzywna orzekana jako kara dodatkowa obok pozbawienia wolności jest traktowana przez sądy w kategoriach bardziej symbolicznych i jej celem nie jest zadanie cudzoziemcom rzeczywistej dotkliwości finansowej. Może to jednak wynikać także z pragmatyzmu sędziów, będącego wynikiem trudności związanych z egzekucją grzywien od cudzoziemców, zwłaszcza tych, którzy zostają skazywani na kary bezwzględnego pozbawienia wolności.

Największy odsetek (ponad 60%) cudzoziemców w badanym okresie zostało skazanych na karę pozbawienia wolności. W roku 2007 roku odsetek ten wyniósł rekordowe 70% skazanych, co oznacza ponad 4000 osób. Poza rokiem 2004, kiedy osoby z orzeczonym wyrokiem pozbawienia wolności stanowiły 48% skazanych obcokrajowców, odsetek ten nie spada poniżej 60%. Podobnie jak w przypadku osób skazywanych w Polsce ogółem, kary pozbawienia wolności w zdecydowanej większości orzekane są z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Sędziowie postanowili orzec kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania wobec cudzoziemców w 94% przypadkach w całym badanym okresie. Tendencja ta jest stała – i, z wyłączeniem roku 2004, kiedy odsetek tych kar wynosił 87%, poziom orzekanych kar pozbawienia wolności w zawieszeniu oscyluje między 94% a 95% wszystkich orzekanych kar pozbawienia wolności. Oznacza to, że w badanym okresie bezwzględna kara pozbawienia wolności została orzeczona łącznie wobec 2431 skazanych cudzoziemców.

Sędziowie najczęściej orzekali wobec obcokrajowców sześciomiesięczny wymiar kary (co nie odbiega od ogólnej tendencji w wysokości orzekanych kar w Polsce) – w badanym okresie karę taką wymierzono blisko 12 tys. cudzoziemców, co stanowi 31% skazanych na karę pozbawienia wolności, 98% tych wyroków zapadło w zawieszeniu. Rzadziej sędziowie wymierzali karę w wymiarze od 7 do 11 miesięcy pozbawienia wolności (21% skazanych), z czego w zawieszeniu

97% wyroków i w wysokości 1 roku pozbawienia wolności (także 21% skazanych), z czego w zawieszeniu 95%. Widać zatem, że najczęściej wymierzano kary najkrótsze – na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do roku skazano łącznie 73% obcokrajowców, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności, przy czym zdecydowana większość tych kar została zawieszona. Jeżeli dodamy do tego także wyroki niższe niż 6 miesięcy, okazuje się, że odsetek kar najłagodniejszych wzrośnie do ponad 86%. Polskie sądy bardzo rzadko orzekają wobec obcokrajowców wyższe wymiary kar pozbawienia wolności, a kary powyżej 8 lat pozbawienia wolności stanowią zaledwie 0,16% orzekanych kar (w sumie kary takie orzeczono wobec 59 osób, w tym wobec 12 osób karę 25 lat pozbawienia wolności, a wobec 3 – karę dożywotniego pozbawienia wolności). Oczywiście najwyższe wymiary kary pozbawienia wolności (od 8 lat do dożywocia) są w całym badanym okresie orzekane bezwzględnie.

Wszystkie trzy osoby, które otrzymały karę dożywotniego pozbawienia wolności zostały skazane za zabójstwo, na podstawie art.148 §1 k.k.: „Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.”. Także w przypadku skazania przez sąd na karę 25 lat pozbawienia wolności podstawą najczęściej był ten artykuł (9 wyroków spośród 12). Dwa razy podstawą był typ kwalifikowany tego przestępstwa polegający na popełnieniu zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych, w tym był on podstawą skazania jedynej kobiety wśród wszystkich 59 osób, skazanych w całym badanym okresie na kary przekraczające wysokość 8 lat. Jedna osoba została skazana na podstawie art. 280 § 2. k.k. za rozbój z użyciem broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu.

Jak już zostało wspomniane, kara pozbawienia wolności rzadko orzekana jest w sposób bezwzględny, warto zatem prześledzić za jakie przestępstwa obcokrajowcy faktycznie trafiają do polskich więzień. W badanym okresie na bezwzględną karę pozbawienia wolności skazano łącznie 2431 osób. Poniższa tabela przedstawia liczby skazanych na karę pozbawienia wolności bez jej warunkowego zawieszenia w głównych kategoriach przestępstw, za które wymierzany jest ten rodzaj kary, na tle ogólnej liczby skazanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Skazani w tych kategoriach to blisko 70% skazanych na bezwarunkową karę pozbawienia wolności.

Tabela 1. Cudzoziemcy skazani na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem skazani na bezwzględną karę pozbawienia wolności	509	300	249	224	218	216	244	226	245
Skazani za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	61	42	39	24	30	38	51	54	60
Skazani za przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	73	61	32	34	35	24	35	9	20
Skazani za przestępstwa przeciwko mieniu	223	122	102	71	83	76	75	67	81

Wyraźnie widać, iż w badanych latach główną kategorią przestępstw, za którą cudzoziemcy trafiali w Polsce do zakładów karnych były przestępstwa przeciwko mieniu. W tej kategorii najwięcej osób skazanych zostało na podstawie art. 278 §1 k.k. (kradzież), art. 279 §1 k.k. (kradzież z włamaniem) oraz art. 280 §1 k.k. (kradzież z użyciem przemocy). Analizując dane, należy mieć na uwadze, że było to w sumie 900 osób we wszystkich badanych latach, co stanowi 1,5% wszystkich skazanych cudzoziemców w objętym badaniami okresie.

Spośród cudzoziemców skazanych na bezwarunkową karę pozbawienia wolności 16% zostało na nią skazanych za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Pozostali skazani na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania popełniali głównie przestępstwa penalizowane na podstawie Ustawy z dnia 2005.07.29 o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179 p.1485), a w szczególności art. 63 ust. 3 tejże ustawy (dotyczący przemytu środków odurzających w znacznej ilości). Na przestrzeni badanych lat rośnie odsetek osób skazywanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności w tej kategorii – w latach 2004 - 2007 stanowili oni średnio 13% osób skazanych na bezwarunkową karę więzienia, w latach 2010-2012 już 23%. Niemniej jednak, podobnie jak w przypadku poprzedniej kategorii, musimy pamiętać, iż mówimy w sumie o niespełna 400 osobach.

Trzecią istotną kategorią przestępstw, za które cudzoziemcy trafiają do polskich więzień, są przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu – dotyczy to 13% skazanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności w badanym okresie, czyli 323 osób. Warto jednak zauważyć, iż wyraźnie spada udział osób popełniających przestępstwa w tej kategorii w ogólnej liczbie skazanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności. W rekordowym, 2005 roku, stanowili oni 20% skazanych na bezwarunkową karę więzienia, w latach 2011 - 2012 – już tylko 6% skazanych.

Na koniec warto zwrócić uwagę, iż od 2005 roku liczba osób skazanych na karę bezwarunkowego pozbawienia wolności nie przekracza 300 osób. Jest to więc absolutny margines wśród wymierzanych, wobec cudzoziemców, kar. Sięganie po karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia wobec cudzoziemców tylko wówczas, kiedy inna kara lub środek karny nie są w stanie spełnić celów kary (czyli do ogólnej dyrektywy sądowego wymiaru kary) wydaje się być szczególnie uzasadnione i racjonalne. Pobyt cudzoziemców w zakładzie karnym jest bowiem jeszcze bardziej dotkliwy z uwagi na bariery językowe, kulturowe i stereotypy wobec przedstawicieli poszczególnych narodowości. Rzadziej niż obywatele polscy mogą oni liczyć również na kontakty i wsparcie najbliższych, którzy nie zawsze przebywają wraz z nimi na terytorium Polski.

3. Polityka orzekania środków karnych wobec cudzoziemców na przestrzeni lat 2004 – 2012 w Polsce

Kodeks karny z 1997 roku zrezygnował z instytucji kar dodatkowych wprowadzając na ich miejsce system środków karnych, urzeczywistniając tym samym dążenie do racjonalizacji polityki karnej. Uzasadniano to faktem, że kary dodatkowe mogły być orzekane wyłącznie obok kar zasadniczych, natomiast wprowadzenie systemu środków karnych daje sądom dość szeroko zakrojone możliwości poprzestania na orzeczeniu wobec sprawcy wyłącznie środka karnego¹¹. Przepisy prawa stwarzają możliwość orzekania środków karnych obok kar, samoistnie a także tytułem środka probacyjnego lub tytułem środka zabezpieczającego. Wydaje się, że wolą ustawodawcy było generalne zwiększenie roli środków karnych w polityce karnej. Polityka orzekania środków karnych wobec cudzoziemców na przestrzeni lat 2004 – 2012 w Polsce pokazuje jednak, że sądy nie były w tym zakresie zbyt aktywne, decydowały się rzadko na orzekanie środków karnych a jeżeli już to najczęściej sięgały po środek w postaci świadczenia pieniężnego i zakazu prowadzenia pojazdów lub przepadek przedmiotów. Dane statystyczne uwzględniające prawomocnie skazanych cudzoziemców według rodzaju przestępstwa, płci i wymiaru kary za czyn główny, pokazują, że w 2005 roku nastąpiło znaczne ograniczenie ilości orzekanych środków karnych, w stosunku do roku 2004 ich liczba zmalała pięciokrotnie i utrzymywała się mniej więcej na tym poziomie przez kolejne 4 lata, natomiast w 2010 roku środek karny orzeczono zaledwie raz, w 2011 w ogóle a w 2012 dwukrotnie.

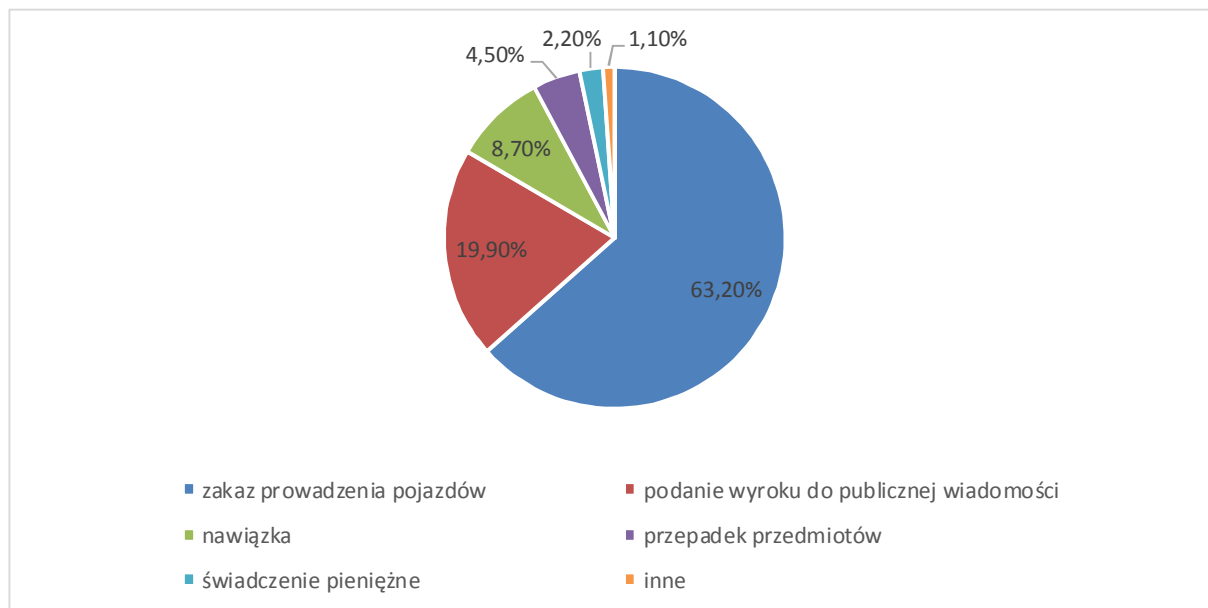
Zestawienie danych dotyczących stosowania środków karnych w stosunku do cudzoziemców warto porównać z polityką orzekania środków karnych w Polsce w ogóle. Porównanie danych dotyczących struktury orzekania środków karnych ogółem za rok 2002 i 2011¹² pokazuje, że generalnie liczba orzekanych samoistnie środków karnych w całej populacji skazanych wzrosła. Co prawda obserwujemy odwrotny trend w orzekaniu środków karnych ogółem, aniżeli w przypadku polityki ich orzekania wobec cudzoziemców, nadal jednak po tego rodzaju środki reakcji prawnokarnej sądy sięgają dość rzadko. W 2008 roku ze 193 167 ogółem orzeczonych przez polskie sądy środków karnych, najwięcej było również zakazów prowadzenia pojazdów (63,2%). Rzadziej sądy sięgały po środek karny w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości 19,9%, nawiązki – 8,7%, przepadek przedmiotów 4,5 % i świadczenia pieniężnego 2,2%. Pozostałe środki

¹¹ M. Melezini, *Środki karne*, [w:] *System Prawa karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Tom 6, red. M. Melezini, Warszawa 2010, s. 410 – 411.

¹² Por. M. Melezini, *Środki karne jako element polityki kryminalnej*, Białystok 2013, s. 169 i nast.

karne orzekane były sporadycznie i nie przekraczały 1% w strukturze środków karnych orzekanych łącznie¹³, co ilustruje wykres poniżej.

Wykres 6. Struktura orzekanych w Polsce środków karnych ogółem

Podsumowanie

Wnioski z analizowanych danych statystycznych są takie, że zasadniczo polityka karna stosowana wobec cudzoziemców nie różni się od polityki stosowanej w Polsce w ogóle. W stosunku do tej kategorii skazanych, podobnie jak do ogółu osądzonych sądy najczęściej stosują karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, generalną różnicą jest to, że wobec skazywanych cudzoziemców kara ograniczenia wolności jest orzekana jeszcze rzadziej niż w kategorii skazanych ogółem¹⁴. Długość wymierzanych cudzoziemcom kar oscyluje wokół kar najkrótszych, surowsze zdarzają się incydentalnie, tylko wtedy, gdy cudzoziemiec popełni poważniejsze przestępstwo. Najczęściej podstawę wymiaru kary stanowią przepisy penalizujące przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, przeciwko porządkowi publicznemu, przeciwko obrotowi gospodarczemu i przeciwko mieniu. Sądy bardzo rzadko korzystają z możliwości orzekania środków karnych, a jeśli już decydują się na świadczenie pieniężne lub zakaz prowadzenia pojazdów. Wydaje się, że kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia ich wykonania orzekane są rzeczywiście tylko wtedy, gdy inny rodzaj kary nie jest w stanie spełnić jej celów. Trudno na podstawie analizowanych danych formułować wnioski na temat szczegółowego stosowania polityki karnej wobec cudzoziemców w Polsce, generalnie odzwierciedla ona większość tendencji obecnych w prowadzonej polityce wobec wszystkich sprawców przestępstw, a przedstawione powyżej odstępstwa mogą wynikać ze specyfiki samej przestępczości cudzoziemców, która nieco różni się od przestępczości w Polsce ogółem.

¹³ T. Szymanowski, *Polityka karna w Polsce współczesnej w świetle przepisów prawa i danych empirycznych*, [w:] *System Prawa Karnego. Zagadnienia ogólne*, Tom 1, Warszawa 2010, s. 258.

¹⁴ Tamże, s.260.